

Софія МИРНА

ІВАШКЕВИЧ НА ПОГРАНИЧЧІ

Олексій Сухомлинов. Польсько-українське
культурне пограниччя у прозі Ярослава Івашкевича (топіка і
функціональність). – Донецьк: Юго-Восток, 2006.

Монографія літературознавця з Бердянська Олексія Сухомлинова – це передрук у книжковому форматі його кандидатської дисертації, що була захищена 2004 року. Тому видання побудовано дещо специфічно: «Переднє слово», що ним відкривається книжка, – це відгук опонента праці, доктора Жешувського університету Станіслава Уліяша, а «Післямова» – висновки дослідження, а точніше скорочений виклад його змісту; логікою розгортання кандидатської праці зумовлено також структурування книжки на розділи, і звідси – повторюваність думок, а часом цілих шматків тексту. Можливо, також через те, що монографія – це кваліфікаційна праця професійного філолога, редактор видання вирішив не працювати над текстом, і дарма: орфографічні, синтаксичні і просто друкарські помилки справляють дуже приkre враження.

Та попри ці неприємні деталі, зміст книжки заслуговує на увагу. На матеріалі текстів (в основному – прози міжвоєнного періоду) та біографії Ярослава Івашкевича, враховуючи історико-культурний та літературний контексти його творчості, Олексій Сухомлинов висвітлює функціонування та складові образу Кресів (культурного «пограниччя» Польщі), простежує трансформування цього образу в різні періоди та в різних за жанром творах. Значну увагу зосереджено на ранніх, малодосліджених оповіданнях Івашкевича, «кресову» проблематику висвітлено також на матеріалі історичної та «італійської» прози, в якій тема пограниччя звучить імпліцитно.

Один із найцікавіших розділів праці присвячено історії функціонування образу України в польській літературі. В

історичний контекст майстерно вписано творчість Івашкевича: письменникові візії України як райської країни дитинства і сповненої містичних природних та еротичних сил землі дуже органічно виглядають на тлі уявлень романтиків про нашу країну як Аркадію і в той же час дикий край. Івашкевича називали продовжувачем «української школи» польського романтизму у двадцятому столітті – і в цьому контексті дослідженню Сухомлинова бракує висвітлення національного аспекту трактування Кресів у творчості Івашкевича – аспекту, надзвичайно актуального для романтиків. Щоправда, в останньому розділі книжки спеціально зазначено, що створюючи образ земель культурного пограниччя, письменник оминав конфліктні національні моменти, проте імпліцитна присутність колоніального погляду на Україну в Івашкевича беззаперечна. Зображення місцевих селян як напів-диких незрозумілих людей, потужні містичні й еротичні мотиви в трактуванні образів українських жінок, змалювання діонісійського буяння природи краю – все це вказує на присутність «орієнтальних» мотивів у письменниковій прозі. В одному з розділів Сухомлинов торкається питання «орієнталізму та пограниччя культур», однак цю тему розвинуто зовсім не в тому напрямку, що його своїми працями задав Едвард Саїд (жодної з книжок західного літературознавця немає в списку літератури монографії). Натомість явно відчувається, що дослідник перебуває під впливом праць польських літературознавців, які, у свою чергу, значною мірою залежні від традиційних для Польщі колоніальних уявлень про Україну.

Загалом праця Олексія Сухомлинова є доволі описовою, їй бракує чітких висновків і узагальнень. Книжку буде найцікавіше прочитати тим, хто розпочинає знайомство з творчістю Ярослава Івашкевича і цікавиться тим, як образ України функціонує у творах польських письменників.